

**Yumruqları düyünlənmiş
Azərbaycan vətənimdir.**
S.TAHİR.

Azərbaycan demokratik poeziyasının nümayəndələrindən olan S.Tahirin əsərləri ilə oxucular XX əsrin 50-ci illərindən təmizdir. Keçidiyi ağır həyat yolu bu və ya digər şəkildə yaradıcılığında eks olunub. 1941-ci ildə Sovet qoşunlarının Cənubi Azərbaycanda yerləşdirilməsi Söhrabın ailəsinə de uğurlu olur. Sürgün həyətindən xilas olan ailə ayrı-ayrı şəhərlərdə iş arxalar. Axırdı Təbrizdə iş qururlar. Təbriz mühiti onun dünyagörüşüne və fəaliyyətinə güclü təsir göstərir. Onun üçün həyat istiqaməti artıq müyyənmişdir: milli demokratik hərəkətə qoşulur. "21 Azər" medalları siyahısında onun da adı var. Əlində silah fadailərlə bərabər vuruşan gənc demokrat hərbi və siyasi qabiliyyətinə görə Azərbaycan Demokrat Partiyası Mərkəzi Komitəsində işə cəlb edilir, partiya sıralarına qəbul olunur. Cənubi Azərbaycan xalqının mübarizə özü ilə qələm tocrübələrindən başlayaraq, şairin seirlərində eks olunmağa başlayır. Sovet Azərbaycanına gələrək ali təhsil alır, filolog kimi formalaşır, qəzet və jurnallarda eməkdaşlıq edir. Moskvadə töhsilini artırır. Ömrünün yaşı dövrüne qədər ədəbi fəaliyyəti ilə bərabər ictimai-siyasi fəaliyyətini də davam etdirir. Onun yaradıcılığında milli-azadlıq hərəkatı, voten-pərvənlilik, xalqın mübarizə özü, sovet xalqının yaşayışı, voten həsrəti və s. aparıcı mövzulardır. Təbrizdən, ailəsindən, doğmalarından uzaq olmasına onun həsrətinə daha da alovlanır. Vətən sözü işfəndində ağızında "dili yanın", ona səmt barmaq uzadanda "öli yanın", düşündən qəlbini yanarı şairin kodları böyükdir. Vətənindən baxımsızlıqdan şəhərləri kəndə dönbür, azadlığını, vərdövlətinin düşmən olindən alıb, heç bir sey öz yerində deyil. Şairin ürəyi yaralıdır, düşmən azoruları bir xalq kimi damdanışa ona ağır gelir. "Yandım-yandım" şeirində bu yanğısı qəlemlə alınıb. Ana yurduna alov içərisindədir.

Səni niyə tanımadım, təniyanda

Yandım-yandım.

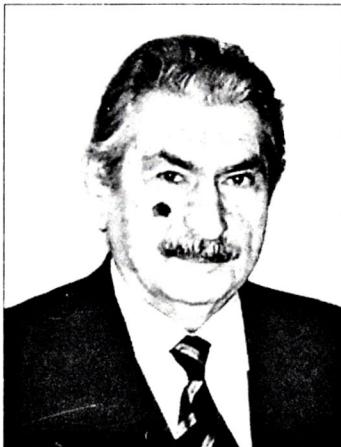
Dağ ürəyim dəniz kimi qaynayanda,

Yandım-yandım.

Odlara qalanan Vətoni və xalqı qazəb içərisindədir. Ahlar, nələr orşo bülənd

olub, ürəyi dağlanan xalqına dözdüm arzulayı. Arzulanan günün gələcəyinə inanır. Şair özü bu dəhşətlərə dözo bilməyib, el-əbadan uzaqda yanır. Şair voteninin 2 yero parçalanmasını qəbul etmir. "Dağ sinisində dağ ürəyi qoşa-qoşa haçalanın" şair özünü və xalqını dağda dirmişib son məqamda hər dəfə geriye sürüşün bir mücadilənin içərisində tapır. Ailələr do parçalanıb. Hənsi ailəyo diqqət yetirən, şəhid olanı, zindanına düşəni, sürgünə göndərilənləri var. Şəxsi ailəsinin başına gələnləri Təbrizdə olarkən yazdı: "Ölümən bir gün qabaq" adlı şeirində müfəssəl olaraq təsvir etmişdir. Şeirdə mübarizədə borkimış, haqq yolunda şəhid olmaq haqqına sahib bir azəri qadının - şairin anasının nosihətini diniñəməli olur. Ana şəhid olmağı ona yüksək şəraf sayılır, ondan sonra verilənlər addadıcı olacaq: milyonları alçaqların qoltığında yaşamağa yox, şəhidlik zirvesinə hazırlayıraq. Çünkü düşmən qanıçındır, düşünməyo haqqın və vaxtin yoxdur. Ya qoləbə çəməlşən, ya sabah edəm olunacaqsın. Ananın həyat yoldaşı, üç oğlu, iki qızı haqq yolunda şəhid olub. Xalqın yolunda mübarizəyo çıxan birinin namərdə qabağında ağlayıb aileyo ləkə vurmağa haqqı yoxdur. Anə o qədər dördlidir ki, buludların, bulaqların gözüyle ağla belə "ürəyi boşalmayaq". Odur ki, övladına gülə qabağında kiprik qırpmamağı, edam direyində boğazına

CƏNUBİ AZƏRBAYCAN MİLLİ AZADLIQ HƏRƏKATININ TƏRƏNNÜMÜNDƏ SÖHRAB TAHİRİN ROLU

sarılan ipi onu sixan qondağı, beşiyi kimi qəbul etməyi nəsihət edir.

Vətən səni boylayıb

Bil ki, ölüm ayağında,
Ölən kimi, iğid oğlum,
San anadan olacaqsan.
Əsil anan

Əbədiyyat qucağındı.

Söhrab Tahirin yaradıcılığında "mübarizə adam" obrazının qiyamı böyükdir. Azadlıq uğrunda mübarizə aparmaq, bu yolda varlığının ortaya qoymaq ümidiçdir. Mübarizə adam uca olur, mögrur olur. Aparlığı mübarizə votenə səhər gotırır. Onun üçün qanlı məhəbbət divarları da bir yumruq kimi birləşməyə çağırır. İngilətlər dövründə şairlərin öldürüləməsi S.Tahirə dəha artıq əziyyətli verir. Onlar xalqın inlöyən sisidir. Onların güllələnməsi xalqın boyunbağının qırılıb dağlımasına bənzəyir. Nəgəmələr yarımcıq qalır. Onun tükölün qanı qızaran şeirlərdir. Ürəyi sizləndən bir bənzətəmə var. Bəlo bənzətəmə ancaq Söhrab Tahirə aid olur bilər.

Qanadı şəhərin gözü elə bil.

Günoşun günzüne qan sızdı bəlkə.

Bir nakam şairin piçiltürləri töbiətə yayılır. Söhrab Tahirin yanğısı misralara elə çöküb ki, onu şoxşon yaşaması olursa. Şairin yaralı şeirlərinin sızlılışlı esidilir. Təkcə şair yox, misraları güllələnib. Xosrovun, Yüzbindən yarımçıq nəğmələrini tamamlayıb S.Tahir. Bunu şeirin qızıl bəndinin qırılmasına oxşardır. Şair yarımcıq bəndləri döyüşə hazırlayırmış kimi nizama düzür. Elə bilapidan qaydan qonaqları geri dönmək üçün yola göttirməyə çalışır. "Şairi öldürdülər" şeirində gecə öldürülən, ancaq votenində gündüzə çevrilən şairlərin votenənə əbədiyyətə çevrilənləri S.Tahir qələmində öz okşinski tapıb.

Şairin Təbrizdə yaşayarkən yazdığı şeirlər qomla, kaderla, ölməla, yanğıyla "bozın". Kasbin misgil, vərlərin xoş həyatı, kasbin xıffatı, vərlərin ziyyətəti, yanğı solan kasib usağının həsrəti baxıştı, noğul içində böyükən vərlər usağının biganəliyi, küçədə boynunu buranlar, nimçədə yolçuya pay verənlər, zindanların qarənliyi və s. kimi var olan mövzular Söhrab Tahir poeziyasının hədfindədir. Söhrab Tahir və onun yaşıdlarının tələyində songor, mübarizə, həbs, sürgün, zindan divarları var. Zindanda olan bir şairin ilham pərişi göləndə kağızı olmasa da zindan divarları yazı masasına çevrilir. "Zindan divarında yazılımış şer" adlı

əsərdə xalqı düşmən əsərində olan şairin göləcək arzuları qələmə alıb. O, votenini darda qoyub ölmək istəmir. İndiki həyatında çarpıldı, ikinci həyat üçün də planları var: mübarizə olacaq, ana dilini müdafiə edəcək, dil haqqını itirənləri votenindən uzaqlaşdıracaq. Öz ilhamı ilə xoyalən zindanı dağdan şair "qolundakı zoncları" qırıb. Çünkü bu sort dənya dağlımasa, Azərbaycan azadlığı qoşula bilər. "Təbrizdə" gəylərdə bulud seyrəlib. Çünkü buludlar üzəklər, dərđilərin gözərino çöküb. Sakit dənyanın dağlılarının qəzəbi qorxudurdu insanları. Indi bu qəzəb fadailərin biloklörinə, şəhərlərin üzərlərino köçüb. Təbrizdə düşən Savalanın kölgəsi qorxa-qorxa geri çökilir. Söhrab Tahir bu şeirində gözəl Təbrizini qazoblı şəhər döndərənlərə nifrotini öks etdirir. Şəhərdə həyataq qisas, ölümdən intiqam alanların sayı çoxalıb. On yaşlı uşaq 50 yaşlı kişi qədər dorduşayı, qışın oğlan çağında boynunun şorfini satan qoca dənəyə meydən oxuyur. İnsanlar zamanla ayaqlaşsa bilmir. Saati ovçunda olan Təbrizdə oriyir zaman. Görəksiz axan sənivələr gizli ölümləri, faciələri gerçəkləşdirir.

Şəhər qaraqabaq olubdur deyon, Baxanda vahim basır adamı. Bolka de yəyinsin deyo polisən Gözəl danışlığı röyrən ham. Şair maraqlı bir təsvir yaradır: dükənlərdə vitrina qoyulan maniken xanımlar təbrizilərə gülüş öyürdir. Ancaq təbrizlərin qisas adlı öz gülüşü var. Məhəkkələrdə, zindanlarda insanlara əzəb verən ağalar qarşı yönəlib bu qisas gülüşü. Toy-düyünlə yasın bir-birinə qarışdıqı bir zamanda öz şeirləriyle xalqına dəstək olan Söhrab Tahir anları sayır, sabahı gözələyir - ümidişleri göyordocık bir sabahi. Elə sabahı ki, o sabahın yollarında tikən, dumanlı günlər olmasın. Şairin anasının dördləndərələndən uğrulur yol arzulaması əslində özünün "yaralı" həyatının xronologiyasını vərəqləməsidir. Ananın gəneliyi sənub, oğlanları şəhid olub, ümidi şair oğlunadır, o da qurbəto gedir. Bir ceyran tok düzündən ayrı düşən ana əvləndinən votenindən, gözündən ayrı düşməsinə dözmür. Əlaci yoxdur, bircə ona güç çatır ki, oğluna öyüb, nəsihət versin, uğurlar arzuləsin: bari elə yaşa ki, gəncəliyin əllərdə talan olmasın. Ananı sarsıdan qurbət yaraları "Olmasın" şeirində poetik şəkildə qələmə alıb. Doğmaların hicarı olmasa, qurbətin dord-qomda bir qədər azalar.

Mon de ayın düşdüm öz vətənimdən, Gül ökdim, Bitmədi gül cəmənimdə. Balam yola düşür, Gedim monim də, Qurbətə günləri toran olmasın.

Təbrizdə yaşayarkən şairə Şimali Azərbaycan, Bakı bir ayrı cür görsonır. Dili bir qardaşına müqayət olmağı ümidişindən keçirir. Cənubla Şimal arasında yorğun ata dönon Araz artıq üzüyür. Şair onu qədər ümid yorgənnə bürüsə də illərin ağırlığı öz işini görüb. Şair Araza körpü olmaq istəyir, ona nəğmə yazır. Hərədən yalvarır, hərədən hiddətlərinə və bu hissələrini "Körpü taleyim" şeirində "Arzum gəzərlər həsrətə dolub" deyər. Ürəyini boşaltmağa çalışır. Böyük şairimiz Cabir Novruz yazar: "... yüksək amal -

azadlıq eşi onun yaradıcılığını mübarizə ilə silahlandırmışdır. Məhz buna görə də onun yaradıcılığı bir torəfdən qazoblı, bir torəfdən kövrək, bir gözü ilə ağlayan, o biri gözü ilə gülən, bir yanında vuruşa atılan, o biri sotrində fəryad qoparan, bir nəğməsindən gələcəyə, inama, ümidi çağırın, o biri nəğməsindən həsrət toşəsi olan yaradıcılıdır. "İki taleyim" şeirində oxuyur:

Qayğım ikilidir, imzam ikili,

İki paytaxtım var, yolu ikili.

İkili ömrümüz yaşamaq üçün.

Sinəmin üstündən bir yol çəkilib.

Bu yol hara gedir belə? Şair "Anam Vəton" şeirində bu suala cavab arxalar. Bu yıl şairin bacı adlandırılğı qurbəto - Şimali Azərbaycana gedir. "Anam vəton, bacım qurbət" deyən şair özünü burada qurub sanır. Hərədən "Mən doğmayım, yoxsa qonq" deyər də düşüncəyə dalar. Ancaq cavab aydınlaşdır. Onun iki yurdudur, iki yolu var, iki gözü, iki qolu var. Şair istəyir ki, gözü yaşına heç kos yamasın. Onun ağlışın yanında at-astanə olan usaqın örköyünlərdən göz yaşı tökməsinə bənzəyir. Onun votonu göz yaşına çevrilib qəmli gözərlərindən dolub. Vətoni düşmən üçün düşünlü yumruq, qazoblı baxışdır. Vəton kolmosı arzuyla, həsrətə, kodurla, nisgillər anılır. Ancaq canbulu mücahidlərin, fadailərin, şairlərin, yazıçılardan, publisistlərin "Vəton" demoziyə dil-dədəq yanır, voton ağızda alovlanır. Heç kəsin votonu cənubuların votəni qədər yara almayıb. "Vəton" şeirindən şair qurbətə dəstərlərin gülüşündən axtarı doğma yurdunu. Bu kələmənin deyilishi bir himn kimi qəbul edir.

Mən voton deyirəm, dinir arzular,

Ayaga qalxıram voton deyəndə!

Axi körpəlikdən bu şanlı diyar

Döyüş himni kimi yaşayır məndə!

Düşmən voton əğlularının parən-parən salıb. İranın müxtəlif orazılırların sərgülənən, başqa ölkələrə mühacirət edən Azəri əğluları "Mən od oğlu Azoriyom" deməkən çəkinməyib. Şair uzaq ölkələrdən gələn qışınlar votenində moskan salmasına qışqənliqlə qarşılıyır. Ona öz doğma votəndən uzaq golocokda olsa belə pay vərəqələrinə inanır: yaşamaq kimi. İndi sinosu al qan ilə lokolonmış torpağı ona çox görürələr. Xalq galıb, gah digər şahın nökrəmənən çevrilir. Xalq farşaların içərisində oritməyə çalışırlar. Ancaq buna bacarmayacaqlar.

Mon od gözlü

Mon od oğlu azoriyom!

Azərbaycan əvlədiyim!

Yarasandın qan袖ən sənədən,

Arzusundan alov qopan

Bir torpağın öz adıym

Öz oduyam.

Şairi anası alov puskürən bir ölkənin torpağında, döyüşlərin ortasında dünyaya götürür. Arazın suyu ilə yuyundurub. Xalqın qazoblı, mübarizə ruhu, döyüş və güləş adı şairin qanına keçib. Onun votenindən ölen qohromənlər yenidən doğulur.

(Davamı var)

SAKİBƏ ƏLƏSGƏROVA
filologiya üzrə fəlsəfə
doktoru, dosent, əməkdar müəllim
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji
Universiteti,